

Ищенко Н. А.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

Малашко Д. Д.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

ВПЛИВ ДІАСПОРИ НА СУЧАСНУ БРИТАНСЬКУ ЛІТЕРАТУРУ В РОБОТАХ ЗЕДІ СМІТ ТА САЛМАНА РУШДІ

Ця стаття зосереджена на аналізі мультикультурності в сучасній британській літературі, з особливим акцентом на внесок видатних авторів Зеді Сміт та Салмана Рушді. Вона розкриває мультикультуралізм у контексті літературознавчого та культурознавчого дискурсу, аналізуючи поняття мультикультуралізму в літературознавстві, надаючи огляд сучасної британської літератури та висвітлюючи роль літератури діаспори як ключового напрямку мультикультурної літератури в Британії. Особливу увагу приділено впливу глобалізації на британську літературу, демонструючи, як глобальні процеси впливають на літературні тенденції та тематику. Стаття пропонує аналіз мультикультурного контексту в творах Зеді Сміт та Салмана Рушді. Розглядається роман Зеді Сміт «Білі зуби» в контексті теми ідентичності та самоідентифікації в мультикультурному середовищі, а також досліджується вплив домінуючої культури на розуміння мультикультурності. В контексті творчості Салмана Рушді, особливо в його «Сатанинських віршах», аналізуються аспекти ідентичності, трансформації та лімінальності, відображаючи складність культурних перетинів та взаємодій. Це не тільки збільшує доступність різних культурних наративів, але й стимулює авторів до включення мультикультурних елементів у свої твори, роблячи літературу відображенням глобального культурного діалогу.

Мультикультуралізм у літературознавстві використовується як аналітичний інструмент для розуміння та інтерпретації літературних творів, дозволяючи дослідникам аналізувати вплив культурних відмінностей на теми, персонажі, сюжети та стилістику. Особливу увагу приділено вивченню культурної ідентичності, особливо в контексті глобалізації та міграційних процесів, що відображається у літературних творах. Сучасна британська література, з її багатогранністю та відображенням різноманітних культурних ідентичностей, стає важливим полем для дослідження мультикультурності та її впливу на суспільство та культуру.

Ключові слова: мультикультуралізм, сучасна британська література, культурна ідентичність, діаспора, глобалізація, постколоніалізм.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку літературознавства, значна увага приділяється вивченню мультикультуралізму, особливо в контексті сучасної британської літератури. У статті розглядається проблема впливу діаспори на сучасну британську літературу, з акцентом на творчість Зеді Сміт та Салмана Рушді. Ця проблема є важливою у контексті глобалізації та зростаючої мультикультурності, які формують сучасний літературний процес. Вивчення цієї теми має значення не лише для літературознавства, але й для культурології, соціології та інших гуманітарних наук, оскільки воно допомагає краще зрозуміти культурні та соціальні процеси в сучасному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідники активно вивчають мульти-

культуралізм у британській літературі. Недавні дослідження та публікації зосереджуються на аналізі мультикультурності в літературознавчому та культурознавчому дискурсі, відображаючи вплив глобалізації та діаспори на сучасну літературу. Дослідники такі як А. Бхатха, Г. Кліффорд, та Е. Саїд розглядають мультикультуралізм у контексті постколоніальної теорії, аналізуючи вплив колоніального минулого на сучасну літературу. Вони обговорюють, як історичні та культурні процеси впливають на формування літературних творів та ідентичності авторів. Також важливий внесок у цю тему вносять дослідники, які зосереджуються на вивченні культурної ідентичності та взаємодії різних культур у літературі, такі як Дж. Пратт та С. Холл. Ці дослідження сприя-

ють глибшому розумінню мультикультурності в сучасній британській літературі, відкриваючи нові перспективи для аналізу взаємодії культур та їх впливу на літературний процес. Вони також висвітлюють важливість глобалізації та міграційних процесів у формуванні сучасної літературної сцени, підкреслюючи роль літератури як мосту між культурами та сприяння взаєморозумінню та взаємоповазі між різними народами.

Основною метою статті є висвітлення ключових аспектів мультикультуралізму в сучасній британській літературі та аналіз впливу діаспори на формування літературного процесу в XXI столітті. Це включає детальний аналіз творчості Зеді Сміт та Салмана Рушді, а також розгляд ширших культурних та соціальних аспектів, пов'язаних з мультикультуралізмом у літературі.

Виклад основного матеріалу. Мультикультуралізм у контексті сучасної британської літератури можна визначити як відображення та інтеграцію різноманітних культурних ідентичностей, які впливають на формування літературних творів. Цей феномен включає в себе не лише зустріч різних культурних традицій, але й їхню взаємодію, адаптацію та синтез, що відбивається у темах, стилях та персонажах літературних творів. Сучасна британська література є багатограним полем, де мультикультуралізм відіграє ключову роль. Відображення різноманітності культур, етнічних груп та соціальних класів у літературі не лише збагачує її контент, але й сприяє глибшому розумінню сучасних соціальних та культурних процесів [3, с. 103]. Це особливо помітно в творах, де переплітаються історії іммігрантів, відображаються виклики глобалізації та експлоруються питання національної та культурної ідентичності.

Аналізуючи мультикультуралізм в сучасній британській літературі, важливо розглянути його значення в контексті глобалізації та культурного розмаїття. Глобалізація, як ключовий фактор сучасного світу, привносить нові виміри в літературні твори, відображаючи зростаючу взаємозалежність та взаємодію між різними культурами. Глобалізація сприяє культурному обміну та взаємопроникненню, що відбивається у сучасній літературі. Це не тільки збільшує доступність різних культурних наративів, але й стимулює авторів до включення мультикультурних елементів у свої твори. Таким чином, література стає відображенням глобального культурного діалогу. У відповідь на культурне розмаїття, що посилюється глобалізацією, мультикультуралізм у літературі відіграє роль інструменту для розуміння та відображення

цієї різноманітності [5, с. 76]. Через літературні твори читачі мають можливість зануритися в різні культурні контексти, розширюючи своє розуміння світу. Література відіграє важливу роль у формуванні культурного розуміння та толерантності. Вона дозволяє читачам відчувати емпатію до різних культурних перспектив та досвідів, сприяючи таким чином більш гармонійному співіснуванню різних культур у глобалізованому світі.

Мультикультуралізм у літературознавстві можна визначити як відображення та інтеграцію різноманітних культурних ідентичностей і впливів у літературному творі. Це не просто збіг різних культур, а складний процес взаємодії, який включає адаптацію, конфлікт та синтез культурних елементів [1, с. 113]. У літературознавстві мультикультуралізм використовується як аналітичний інструмент для розуміння та інтерпретації літературних творів. Це дозволяє дослідникам аналізувати, як культурні відмінності та взаємодії впливають на теми, персонажів, сюжети та стилістику творів. Одним з ключових аспектів мультикультуралізму в літературознавстві є вивчення культурної ідентичності. Це включає дослідження того, як літературні твори відображають і водночас формують уявлення про культурну ідентичність, особливо в контексті глобалізації та міграційних процесів.

Сучасна британська література є результатом довгого історичного розвитку, який відображає значні культурні та соціальні зміни. Від епохи постколоніалізму до сучасності, британська література постійно еволюціонувала, відображаючи зміни в суспільстві, політиці та культурі. Особливо важливим стало включення голосів мігрантів та представників різних етнічних груп, що збагатило літературний ландшафт новими перспективами. Глобалізація та міграційні процеси сприяли зростанню культурного розмаїття та відкрили двері для нових тем та наративів. Це зумовило появу творів, що відображають досвід іммігрантів, розглядають питання ідентичності та культурного конфлікту, а також висвітлюють взаємодію між різними культурами. Сучасна британська література характеризується широким спектром тем, від особистих ідентичностей до глобальних соціальних питань. Вона включає в себе різноманітні жанри та стилі, від традиційних романів до експериментальної прози. Особливу увагу приділяється питанням раси, гендеру, класу та етнічності, що відображають сучасні соціальні дискусії.

Література діаспори стала важливим і впливовим напрямком у сучасній британській літературі.

Цей жанр відображає досвід і переживання людей, які, з різних причин, переїхали до Великобританії, часто з колишніх британських колоній. Ці твори зазвичай зосереджуються на темах ідентичності, міграції, інтеграції, культурного конфлікту та взаємодії між різними культурами [5, с. 47].

Термін «діаспора» походить від грецького «*διασπορά*», що означає «розсіювання» або «розпорошення». Історично це поняття використовувалося для опису масового розселення єврейського народу, але з часом його значення розширилося для опису будь-якої групи людей, які розсіялися зі своєї рідної країни в інші частини світу.

Література діаспори також відома як «експатріантська література». Це означає, що автори, які народилися в одній країні, але живуть і пишуть у іншій, часто зосереджуються на своєму рідному краї у своїх творах. Люди можуть залишити батьківщину з різних причин, включаючи економічні, політичні, соціальні, або навіть особисті. Це може бути вимушена міграція, як у випадку з війнами або переслідуваннями, або добровільна, наприклад, у пошуках кращих освітніх або професійних можливостей. Однією з ключових характеристик діаспори є збереження культурної ідентичності. Люди, які мігрують, часто намагаються зберегти свою мову, традиції, релігію та інші культурні особливості, навіть перебуваючи в новому середовищі. Члени діаспори часто підтримують тісний зв'язок зі своєю рідною країною, незалежно від відстані або часу, проведеного за кордоном. Це може включати підтримку родини, яка залишилася вдома, участь у політичному житті або підтримку культурних та соціальних ініціатив [5, с. 127].

Однією з ключових тем літератури діаспори є пошук батьківщини. Це включає в себе відчуження, боротьбу з культурними розбіжностями та психологічні конфлікти, які виникають у людей, які живуть далеко від своєї рідної країни. Література діаспори часто включає елементи ностальгії, роздумів про ідентичність, культурні конфлікти та досвід адаптації до нового середовища, зберігаючи при цьому зв'язок з рідною культурою [6, с. 24].

Ця напруга між пунктом відправлення та місцем прибуття має суттєву важливість, оскільки породжує ряд запитань. Яке з цих місць є домом – країна, яка залишилась позаду, нове місце проживання чи обидва місця по-різному? Як зазначає Гопал, питання «походження» по відношенню до діаспори є складним, особливо для людей наступних поколінь спільнот мігрантів, «чії паспорти, місцезнаходження, почуття приналежності та

культурна приналежність не завжди збігаються» [7, с. 34].

У своїй роботі “Cartographies of Diaspora: Contesting Identities. London: Routledge” угандійсько-британська соціологиня Автар Бра коментує неоднозначний потенціал діаспори: “the word diaspora often invokes the imagery of traumas of separation and dislocation, and this is certainly a very important aspect of migratory experience. But diasporas are also potential sites of hope and new beginnings” [4, с. 67].

Обидві ці полярності, нова надія та відчуття непоправної втрати, формують персонажів роману Салмана Рушді «Сатанинські вірші». Автар Бра є авторкою концепції «діаспорного простору» (diaspora space). «Діаспорний простір» Бра «населений» не лише діаспорними суб'єктами, але й тими, хто сконструйований і представлений як «корінний народ». Він включає як «розсіяне», так і «рідне»; це місце, де вихідець із діаспори є настільки ж діаспорянином, наскільки діаспорянин є корінним. Бачення Рушді Лондона в «Сатанинських віршах» підтримує цю точку зору, оскільки його цікавить складна культурна та соціальна динаміка місця, не тільки окремо «рідного» та окремо «діаспорного», роман свідчить про те, що «межа» між ними не така чітка, як може здаватися.

Білл Ешкрофт, Гарет Гріффітс і Гелен Тіффін у своїй роботі “Key Concepts in Post-Colonial Studies” 1998 року називають діаспору «центральною історичним фактом колонізації», оскільки саме колоніальні системи спричинили великі переміщення населення. Автори роботи також наголошують, що результати численних переміщень людей, викликаних колоніалізмом, не закінчилися з падінням колоніальних режимів: “Найбільш нещодавними та найбільш соціально значущими діаспорними рухами були рухи колонізованих народів до столичних центрів. У таких країнах, як Велика Британія та Франція, населення зараз має значні меншини діаспорних колишніх колоніальних народів” [2, с. 74].

«Сатанинські вірші» є яскравим проявом цього твердження – Джібріл Фарішта і Саладін Чамча прибули до столиці, куди повернулися мешканці колишніх колоній, і в романі спостерігається напруга як у діаспорних спільнотах, так і між мігрантами та корінним населенням. Присутність людей, які є «іншими» у Вілаєті, змушує британців запитати, що означає бути британцем і що таке британство, де межа між не бути британцем і бути британцем. Як Ешкрофт та ін. зауважують, «роз-

виток діаспорних культур обов'язково ставить під сумнів есенціалістичні моделі, піддаючи сумніву ідеологію єдиної, «природної» культурної норми» [2, с. 89].

Зейді Сміт має змішане походження: її мати – з Ямайки, а батько – британець. Сміт народилася в Лондоні в 1975 році, наразі проживає в Нью-Йорку. Завдяки своєму літературному таланту, досвіду міграції, хоч і непрямому, та глибокому знанню теми, її літературний дебют став сенсацією, яка здобула велике літературне визнання і принесла їй багато літературних премій. Вона вважається однією з найважливіших голосів у сучасній британській літературі, особливо у контексті відображення діаспори та мультикультуралізму. Сміт використовує свої літературні твори для відображення досвіду діаспори, зокрема через персонажів, які борються з питаннями належності, культурної ідентичності та адаптації до нових суспільств. Її внесок важливий для розуміння сучасних культурних та соціальних процесів.

Роман «Білі Зуби» Зеді Сміт є значущим твором, який відображає мультикультуралізм та його вплив на сучасну британську літературу. Цей роман, що виходить за рамки традиційного нарративу, досліджує теми ідентичності, міграції, та культурного зіткнення [8, с. 83].

- Тематика Ідентичності та Міграції

«Білі Зуби» глибоко занурюється у питання ідентичності та міграції. Роман розповідає історію двох сімей, які мігрували до Великобританії, і відображає їхні зусилля знайти своє місце в новому суспільстві. Через своїх персонажів, Сміт досліджує складність культурної ідентичності в контексті міграції, показуючи, як історичне минуле та культурні відмінності впливають на особистісне самовизначення.

- Культурне Зіткнення та Інтеграція

Роман також висвітлює тему культурного зіткнення та інтеграції. Через взаємодії між персонажами різних культурних та етнічних груп, «Білі Зуби» демонструє, як культурні різниці можуть призводити до конфліктів, але також і до взаємного збагачення та розуміння.

- Стиль та Наративна Структура

Стиль та наративна структура «Білі Зуби» відіграють важливу роль у відображенні мультикультуралізму. Сміт використовує багатоголосість та нестандартні сюжетні лінії, що дозволяє читачам побачити різні перспективи та досвіди. Це підкреслює складність мультикультурного суспільства та важливість розуміння різних точок зору.

Рушді, в свою чергу, народився в Індії, але більшу частину свого життя провів у Великобританії. Його особистий досвід міграції та життя між двома культурами відіграє ключову роль у його творчості. Цей досвід дозволяє йому глибоко розуміти та відображати досвід діаспори.

«Сатанинські вірші» Салмана Рушді є одним з найбільш дискутованих та аналізованих творів сучасної літератури. Цей роман викликав широкий резонанс та контрверсії, відображає складність тем ідентичності, трансформації та лімінальності в контексті постколоніального світу. Рушді майстерно використовує свій роман для дослідження ідентичності, особливо в контексті міграції та культурного зіткнення. Головні персонажі роману, які переживають особистісні кризи та трансформації, символізують боротьбу за самоідентифікацію в умовах культурного розриву. Через їхні історії Рушді піднімає питання національної та культурної приналежності, висвітлюючи складність формування ідентичності в мультикультурному світі [9, с. 136].

Трансформація є ключовою темою роману, яка відображається як на рівні персонажів, так і в структурі самого твору. Рушді використовує метаморфози персонажів, щоб показати, як зіткнення культур та ідентичностей може призводити до глибоких внутрішніх змін. Ці трансформації символізують не лише особистісні зміни, але й ширші соціокультурні процеси. Лімінальність у «Сатанинських Віршах» відображає стан між двома світами, культурами та ідентичностями. Рушді досліджує цю тему через персонажів, які опиняються на межі між різними культурними реаліями, відчуваючи себе чужими в обох. Ця лімінальність є важливою для розуміння досвіду діаспори та мігрантів, які постійно балансують між різними світами. «Сатанинські вірші» Рушді є важливим твором для розуміння мультикультуралізму, ідентичності та культурної трансформації. Роман відкриває нові перспективи щодо взаємодії між різними культурами та впливу цих взаємодій на особистісну ідентичність, показуючи складність та багатогранність мультикультурного досвіду.

Висновки. Стаття підкреслює важливість мультикультуралізму в сучасній британській літературі, демонструючи його вплив на формування літературних творів. Мультикультуралізм відображає різноманітність культурних ідентичностей, що збагачує літературний контент і сприяє глибшому розумінню сучасних соціальних та культурних процесів. Діаспора має зна-

чний вплив на сучасну британську літературу, як це видно з творчості Зеді Сміт та Салмана Рушді. Їхні роботи відображають взаємодію культур, ідентичностей та досвідів, що виникають у мультикультурному середовищі. Глобалізація, в свою чергу, сприяє культурному обміну та взаємопроникненню, що відбивається у сучасній літературі. Література стає відображенням глобального культурного діалогу, де мультикультурні елементи відіграють ключову роль. Твори Зеді Сміт

та Салмана Рушді аналізуються через призму ідентичності, трансформації та лімінальності. Це демонструє, як література може відображати комплексність ідентичності в мультикультурному світі. Стаття висвітлює, як література може слугувати мостом між різними культурами, сприяючи глибшому розумінню та взаємоповазі. Твори Сміт та Рушді демонструють, як література може відігравати роль у формуванні культурного розуміння та толерантності.

Список літератури:

1. Alghamdi, Alaa. "Transformations of the Liminal Self: Configurations of Home and Identity for Muslim Characters in British Postcolonial Fiction", 2011, 256 p.
2. Ashcroft, Bill; Griffiths, Gareth; Tiffin, Helen. Post-colonial Studies: The Key Concepts, Second Edition. Oxford: Routledge, 2000, 304 p.
3. Boehmer, Elleke. Colonial and Postcolonial Literature: Migrant Metaphors. Oxford: Oxford University Press, 2005, 368 p.
4. Brah, Avtar. Cartographies of Diaspora: Contesting Identities. London: Routledge, 1996, 292 p.
5. Braziel Jana Evans, Mannur Anita "Nation, Migration, Globalization: Points of Contention in Diaspora Studies", 2003, 345 c.
6. Fludernik, Monika, "Diaspora and Multiculturalism: Common Traditions and New Developments. Cross/Cultures 66, 2021, 391 c.
7. Gopal, Priyamvada. The Indian Novel in English. New York: Oxford University Press, 2009, 192 p.
8. Hadjetian, Sylvia "Multiculturalism and Magic Realism in Zadie Smith's Novel White Teeth: Between Fiction and Reality", Hamburg: Anchor Academic Publishing, 2014, 128 p.
9. Shama, Shailja. "Salman Rushdie: the ambivalence of migrancy – Critical Essay". Twentieth Century Literature 74.4 Winter 2011, pp. 596–618. URL: <https://www.jstor.org/stable/3175995> (дата звернення 31.10.2023).

Ishcenko N. A., Malashko D. D. THE INFLUENCE OF DIASPORA ON CONTEMPORARY BRITISH LITERATURE IN THE WORKS OF ZADIE SMITH AND SALMAN RUSHDIE

This article focuses on the analysis of multiculturalism in contemporary British literature, with a special emphasis on the contributions of notable authors Zadie Smith and Salman Rushdie. It reveals multiculturalism in the context of literary and cultural discourse, analyzing the concept of multiculturalism in literary studies, providing an overview of contemporary British literature, and highlighting the role of diaspora literature as a key direction in multicultural literature in Britain. Particular attention is paid to the impact of globalization on British literature, demonstrating how global processes influence literary trends and themes. The article offers an analysis of the multicultural context in the works of Zadie Smith and Salman Rushdie. Zadie Smith's novel «White Teeth» is examined in the context of identity and self-identification in a multicultural environment, as well as exploring the influence of the dominant culture on the understanding of multiculturalism. In the context of Salman Rushdie's work, especially in his «The Satanic Verses», aspects of identity, transformation, and liminality are analyzed, reflecting the complexity of cultural intersections and interactions. This not only increases the accessibility of various cultural narratives but also encourages authors to include multicultural elements in their works, making literature a reflection of the global cultural dialogue.

Multiculturalism in literary studies is used as an analytical tool for understanding and interpreting literary works, allowing researchers to analyze the impact of cultural differences on themes, characters, plots, and stylistics. Special attention is given to the study of cultural identity, especially in the context of globalization and migration processes, as reflected in literary works. Contemporary British literature, with its multifaceted nature and representation of diverse cultural identities, becomes an important field for the study of multiculturalism and its impact on society and culture.

Key words: multiculturalism, contemporary British literature, cultural identity, diaspora, globalization, postcolonialism.